

JOŠKO SINDIK*, JOSIPA ZRNIĆ**

Nasilje djece nad članovima stručnih službi u dječjim vrtićima

Sažetak

Nasilje djece nad odraslima (posebice nad članovima stručnih službi u dječjim vrtićima) tema je koja dosad nije često istraživana. Ciljevi ovog istraživanja bili su utvrđivanje pouzdanosti i konstruktne valjanosti upitnika Nasilje djece nad stručnim djelatnicima te utvrđivanje razlika u izloženosti doživljenim direktnim i indirektnim oblicima nasilja djece prema članovima stručnog tima, u odnosu na niz nezavisnih varijabli: radno iskustvo, regija, zanimanje člana stručnog tima te stalnost zaposlenja. U istraživanju je sudjelovalo 99 članova stručnog tima kao prigodni uzorak iz hrvatskih dječjih vrtića iz različitih regija, različitih zanimanja, radnog iskustva te stalnosti zaposlenja. Rezultati su pokazali da upitnik Nasilje djece nad stručnim djelatnicima posjeduje vrlo zadovoljavajuću pouzdanost i konstruktnu valjanost. Doživljeno nasilje djece nad stručnim djelatnicima dječjeg vrtića najizraženije je prema najiskusnijim djelatnicima, s izuzetkom djelatnika sa 10 do 20 godina radnog iskustva, koji su najčešće žrtve direktne agresije. Tjelesni napadi predmetima bili su najčešći u Jadranskoj Hrvatskoj, dok je indirektna (doživljena) agresija bila najčešće usmjerena prema ravnateljima, a direktna prema psiholozima. Rezultati istraživanja daju smjernice za različite oblike samopomoći te traženja socijalne podrške i dodatnih oblika stručne pomoći.

Ključne riječi: agresivnost, djeca, prevencija, samopomoć.

1. UVOD

Nasilje djece nad odraslima tema je koja dosad nije često istraživana. Posebice se to odnosi na nasilje nad odgojiteljima i ostalim stručnim djelatnicima (članovima stručnih službi, tj. stručnih timova) predškolskih odgojno-obrazovnih ustanova, koji u uvjetima unaprijeđenih

* doc. dr. sc. Joško Sindik, znanstveni suradnik, Institut za antropologiju, Zagreb.

** Josipa Zrnić, univ. bacc. anthrop. et philol. slovac., Katedra za antropologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

prava i zaštite djece i uz to povezanih programa, katkad sami gube vlastita prava, tj. prava na rad u sigurnim uvjetima. Sve to može doprinijeti povećanom stresu djelatnika u predškolskom odgoju i obrazovanju pa je važno istražiti koliko su odgojitelji i članovi stručnih timova izloženi nasilju djece. U ovom radu istražili smo karakteristike nasilja predškolske djece nad članovima stručnih timova u hrvatskim dječjim vrtićima.

1.1. Obilježja tipične djece – nasilnika

Glavno obilježje tipičnog nasilnika je njegova agresivnost prema vršnjacima: definicija nasilništva to i podrazumijeva (Olweus, 1994). Ovakva djeca su često agresivna i prema odraslima, učiteljima i roditeljima. Općenito, djeca nasilnici imaju pozitivniji stav prema nasilju nego druga djeca. Karakterizira ih impulzivnost i potreba za dominacijom i kontrolom pa imaju vrlo malo suosjećanja prema žrtvama nasilja (Olweus, 1994). Pokazalo se da su čimbenici poput nedostatka empatije ili iskorištavanja drugih povezani s narcističkom ličnosti i mogu dovesti do pokazivanja agresije (Salmivalli, 1999). Takvi dječaci su većinom tjelesno jači od ostalih dječaka, posebno od žrtava. Pretpostavka da su pojedinci agresivnog i grubog obrasca ponašanja tjeskobni i nesigurni, nije se potvrdila: tjeskobe i nesigurnosti u nasilnika bilo je malo ili prosječno, a nasilna djeca nisu imala niti sniženu razinu samopoštovanja (Olweus, 1994, 2001).

Dodgeov model (Crick i Dodge, 1994), primarno korišten za objašnjenje dječje kompetencije, koristi se i u razumijevanju dječje agresivnosti (Žužul, 1989). Naime, ponajprije moramo shvatiti kognitivne procese koji agresijom upravljaju pa je važno shvatiti razvoj socijalne kognicije, odnosno kako djeca shvaćaju društveni svijet u kojem žive (Vasta, Haith i Miller, 1998). Glavni postulat Dodgeova modela jest da će način na koji djeca procesiraju socijalne informacije imati izravnog utjecaja na pokazano ponašanje (Sutton, Smith i Swettenham, 1990). Konkretno ponašanje će se dogoditi kao rezultat kognitivne obrade socijalnih znakova, ciljeva i shema iz pamćenja (Crick i Dodge, 1994). Elaboracija (spoznajna obrada) odvijać će se kroz pet uzastopnih faza, a svaka pojedina faza je nužna, ali nije dovoljna da sama dovede do odgovarajuće reakcije (Žužul, 1989). Te faze su (Crick i Dodge, 1994): (1) percepcija socijalnih znakova, (2) interpretacija socijalnih znakova, (3) odabiranje cilja (odgovora), (4) odlučivanje o odgovorima i (5) reagiranje.

Drugim riječima, i nasilno ponašanje se pojavljuje kao ishod kognitivne obrade socijalnih znakova, ciljeva i shema iz pamćenja.

1.2. Nasilje djece nad prosvjetnim osobljem

Nasilje je u suvremenom svijetu sveprisutno, budući da je socioekonomskih i političkih problema sve više, siromaštvo veće, a rješenje ovih problema sve neizglednije. Manifestacija nasilja kao fenomena današnjice proizlazi iz već navedenih problema, a škole i druge odgojno-obrazovne ustanove više nisu izuzetak. Istraživanja nasilja djece nad prosvjetnim osobljem odnose se na djecu svih dobi pa tako i predškolske djece, koja (pomalo neočekivano) na različite načine provode nasilje nad svojim odgojiteljima i drugim stručnim djelatnicima dječjeg vrtića. Povećanjem opsega nasilja u osnovnim i srednjim školama, pokrenuta

su i istraživanja koja imaju zadatak pronaći uzroke nasilja poticanog od različitih faktora, sagledavajući ga iz različitih kutova. Prema istraživanju srednjih škola, provedenom u Luksemburgu, čak 23,9% učitelja je iskusilo verbalno nasilje nekoliko puta godišnje, njih 9,3% je doživjelo krađu osobnih stvari, 4,5% njihovo uništavanje, 5,8 % telefonsko maltretiranje, 7% su bili žrtve seksualnog nasilja, a 4% fizičkog nasilja (Steffgen i Ewen, 2007). Što se tiče razlike prema spolu, učiteljice su češće žrtve nasilja u okviru uništavanja imovine, krađe i fizičkog napada, dok kod seksualnog nasilja razlike među spolovima nema (Steffgen i Ewen, 2007). Kao mjere korelacije uzete su viktimizacija, kultura škole i profesionalno opterećenje. Rezultati su pokazali kako je viktimizacija u pozitivnoj korelaciji s opterećenjem orijentiranim na razred i vremenskim pritiskom (Steffgen i Ewen, 2007). Uspoređujući rezultate istraživanja nasilja u njemačkim školama (Greszik, Hering i Euler, 1995) pokazalo se kako je približan postotak učitelja doživio verbalne prijetnje (29%), veći postotak krađe i uništavanja privatne imovine (20%), niži postotak seksualno nasilje (2%) te približan postotak fizičko nasilje (7%). Nasilje nad učiteljima vidljivo je i u istraživanjima Američkog udruženja psihologa, koje je pokazalo kako svake godine 3% učitelja doživi fizički napad od učenika (Nacionalno istraživanje: 2003-2004, prema Steffgen i Ewen, 2007). U Hrvatskoj je provedeno istraživanje osnovnih škola (prosječna dob 13,6 godina) o viktimizaciji nad učiteljima, no rezultati su, za razliku od prijašnjih, dobiveni od strane učenika (Bilić, 2014). U ovom istraživanju nije bilo obuhvaćeno samo fizičko ili verbalno nasilje, već i drugačiji načini viktimizacije, kao što je prijetnja tužbama pedagogu ili ravnatelju (21,8%) i širenje laži putem medija (9,9%) (Bilić, 2014). Ispitivana je i povezanost spola učenika s postotkom viktimizacije i pokazalo se kako je ta razlika niska, no statistički značajna u prilog dječacima, tj. dječaci imaju veću tendenciju viktimizacije učitelja od djevojčica (Bilić, 2014). Kada je u pitanju povezanost učestalosti viktimizacije učitelja s općim uspjehom učenika, nije dobivena statistički značajna razlika, osim u medijskom nasilju, gdje prevlast imaju učenici s boljim općim uspjehom u školi (Bilić, 2014). Još jedno istraživanje je provedeno u hrvatskim osnovnim školama, u kojem smo podatke dobili od učitelja. Prema dobivenim informacijama, 74,3% učitelja doživljava nekakvu vrstu nasilja tijekom školske godine, s time da ih 28% doživljava nasilje jednom u godini, 15,9% jednom mjesečno, 21,3% jednom tjedno, a njih 9,1% svaki dan. Analizom varijance je utvrđeno kako nema statistički značajne razlike u postotku nasilja u nižim i višim razredima. Osim toga, ovim se istraživanjem potvrdilo kako su učitelji češće žrtve medijskog nasilja od učiteljica. Na kraju se provjeravala povezanost učestalosti nasilja s godinama staža i pokazalo se kako duljim radnim vijekom opada učestalost nasilja na učitelja (Lokmić, Opić i Bilić, 2013).

1.3. Stručni timovi u dječjim vrtićima

Stručni tim, uz odgojitelje kao djelatnike koji najneposrednije rade s djecom tijekom cijelog dana, ima iznimno važnu ulogu u dječjim vrtićima. Njihove temeljne zadaće podijeljene su u tri važne kategorije: prevencija, rana prevencija te edukacija i oblici komunikacije. Intervencija uključuje praćenje ukupnog razvoja djeteta, od psihofizičkog do onog emocionalnog te uspješnost prilagodbe (Dječji vrtić Pahuljica, 2015). Primjerice, temeljne funkcije predškolskog psihologa su prevencija (procjena, identifikacija, edukacija) te rana intervencija (poduzimanje mjera) (Sindik, 2011). Međutim, mnoštvo definiranih radnih zadataka, s velikim brojem različitih suradnika i oblika rada, ima loš utjecaj na psihologa, osobito

početnika, pa psiholog može izgubiti jasan uvid u strukturu i smisao radnih zadaća, a odatle i svojih kompetencija povezanih s njihovim uspješnim izvršavanjem (Sindik, 2011). Članovi stručnog tima dužni su primijetiti promjenu u razvojnom statusu djece, identificirati poteškoće u bilo kojem segmentu djetetova razvoja tijekom boravka u vrtiću te obavijestiti roditelje o rezultatima praćenja i procjene djeteta (Dječji vrtić Pahuljica, 2015). Stručni tim dužan je pronaći nove načine provedbe odgojno-obrazovnog procesa, oblikovane prema potrebi svakog individualnog djeteta. Radionicama s djecom trude se prevenirati emocionalne teškoće i poremećaje ponašanja, zlostavljanja i zanemarivanja djece te potiču pozitivni emocionalni razvoj djece. Čuvanje i unaprjeđivanje zdravlja djece uključuje njegu djece s posebnim potrebama, osiguravanje odgovarajućih sanitarno-higijenskih uvjeta, praćenje bolesti djece, propisani jelovnik Nacionalnog zavoda za javno zdravstvo te njegovu prilagodbu djetetu, uklanjanje rizičnih faktora koji mogu dovesti do ozljede djece te provođenje antropometrijskih mjerenja (Dječji vrtić Pahuljica, 2015). Rana intervencija uključuje slanje djeteta na specijalistički pregled, dijagnostiku i tretman te se izrađuje individualan plan za rad s djecom s posebnim potrebama i prati provođenje individualnog plana rada u redovitom programu (Dječji vrtić Pahuljica, 2015). Vrlo je važan individualan rad s djecom u kojem se potiče određeno područje razvoja (socio-emocionalni i spoznajni). U ovoj se zadaći stručnom timu priključuje i stručnjak logoped koji ublažava i rješava jezično-govorne poteškoće kod djece. Osim logopeda, uključeni su i stručnjaci koji provode intervencije u kriznim situacijama i pomažu djeci da ih prevladaju. Roditelji su također važan faktor u razvoju djeteta. Stručni tim savjetuje i podržava roditelje u prevladavanju situacija te pomaže kod razvitka ne samo djetetovih vještina, već i roditeljskih kako bi se na pravilan način nosili s poteškoćama vezanim uz razvoj djeteta. Uza sve navedeno vrlo je važna edukacija roditelja, ali i svih uključenih osoba kroz već spomenuto individualno savjetovanje. Obavijesti dane putem oglasnih ploča, letaka i brošura, pošte, radionica i vrtićkih novina ili časopisa segment su koji uključuje roditelje u život svoje djece tijekom krucijalnog dijela njihova razvoja, koje predškolsko doba doista i jest (Dječji vrtić Pahuljica, 2015). U obavljanju svojih dužnosti, članovi stručnog tima također su izloženi potencijalnom nasilju djece, jer uz odgojitelje, najčešće s djecom dolaze u kontakt.

Ciljevi ovog istraživanja bili su:

1. utvrditi pouzdanost i konstruktivnost upitnika, *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima*, sastavljenog u svrhu procjene nasilnog ponašanja djece prema članovima stručnog tima,
2. utvrditi razlike u izloženosti direktnim i indirektnim oblicima nasilja djece u odnosu na niz nezavisnih varijabli: radno iskustvo, regija, zanimanje člana stručnog tima te stalnost zaposlenja.

2. METODE

2.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 99 članova stručnog tima, od kojih je bilo 5 (5%) muškaraca, a 94 (95%) žena. Po dobi, sudionici su podijeljeni u nekoliko kategorija te ih je sudjelovalo ukupno 97: u dobi od 0 do 25 godina sudjelovao je samo 1 član stručnog tima (1%),

u dobi od 26 do 35 godina njih 31 (32%), a od 36 do 45 godina čak 36 (37%). U dobi od 46 do 55 godina sudjelovalo je 19 sudionika (20%), a iznad 55 godina njih tek 10 (10%). Prema radnom iskustvu, struktura sudionika bila je sljedeća: manje od 10 godina radnog iskustva 46 (46,5%), od 10 do 20 godina radnog iskustva 23 (23,2%), a sudionika s više od 20 godina radnog iskustva 30 (30,3%). Prema stupnju obrazovanja, samo 1 (1%) sudionik bio je sa srednjom stručnom spremom, njih 22 (22%) s višom stručnom spremom, a 72 (73%) sudionika imalo je visoku stručnu spremu. S magisterijem ili doktoratom sudjelovalo je tek 4 (4%) članova stručnog tima. Prema funkciji koju obavljaju u vrtiću bilo je: 17 (17%) ravnatelja, 21 (21%) pedagoga, 7 (7%) logopeda, 15 (15%) zdravstvenih voditelja te 9 (9%) defektologa, a najviše je bilo psihologa, čak 30 (31%). U analizama razlika logopedi i defektolozi su integrirani u istu kategoriju. Prema geografskom rasporedu, iz Sjeverozapadne Hrvatske sudjelovalo ih je 11 (20%) članova stručnog tima, iz Središnje i Istočne Hrvatske njih 18 (32%), a s područja Jadranske Hrvatske sudjelovalo je čak 27 (48%) članova stručnog tima (preostali se nisu izjasnili o geografskoj pripadnosti). Prema stalnosti zaposlenja, broj stalno zaposlenih sudionika bio je 82 (89%), a onih koji nisu stalno zaposleni 10 (11%).

2.2. Varijable

Uz socio-demografske varijable (spol, dob, radno iskustvo, regija, zanimanje člana stručnog tima te stalnost zaposlenja), autori su sastavili 11 tvrdnji koje se odnose na obilježja ponašanja koja opisuju direktne i indirektne oblike agresije djece nad članovima stručnog tima, prema opisanim teorijskim pretpostavkama (Salmivalli, 1999; Steffgen i Ewen, 2007). Upitnik je nazvan *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima*. Za izražavanje slaganja sa sadržajem tvrdnje korištena je skala Likertova tipa, u rasponu od 1=nisko izražen problem, do 3=izrazito izražen problem (sadržaj tvrdnji vidljiv je u tablici 1). Upitnici su razaslani u online formi na elektroničke adrese većine javnih hrvatskih dječjih vrtića s naglašenom anonimnošću sudjelovanja i znanstvenom svrhom istraživanja.

2.3. Statističke analize

Za utvrđivanje temeljnih karakteristika novog mjernog instrumenta *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima*, provedena je eksploratorna faktorska analiza (analiza glavnih komponenti PCA s equamax rotacijom uz primjenu Guttman-Kaiserova kriterija ekstrakcije faktora te Scree Plot testa) za utvrđivanje njegovih latentnih dimenzija. Potom je izračunat koeficijent pouzdanosti (Cronbachov alpha) za sve dobivene dimenzije. Rezultati u dvije dimenzije upitnika (direktna i indirektna agresija) izraženi su regresijskim faktorskim bodovima. Za sve varijable u svim mjerenjima izračunati su centralni i disperzivni parametri: aritmetička sredina te standardno raspršenje. Normalnost distribucija varijabli za svaki od poduzoraka testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Zbog odstupanja podataka od normalne raspodjele za glavne dimenzije upitnika (direktna i indirektna agresija) u pojedinim poduzorcima sudionika, te ordinalnih obilježja pojedinačnih tvrdnji (skale Likertova tipa), koristili smo neparametrijski Kruskal-Wallisov test za utvrđivanje razlika u odnosu na nezavisne varijable (kategorija radnog iskustva, regija Hrvatske, vrsta zanimanja, stalnost zaposlenja). Sve razlike komentirane su na razini statističke značajnosti od $p < 0,05$. Za sve statističke analize korišten je statistički paket IBM SPSS 20.0.

3. REZULTATI

U tablici 1 prikazani su rezultati analize eksploratorne komponentne analize, tj. konstruktnosti i pouzdanosti upitnika *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima*. Vrijednosti KMO mjera adekvatnosti uzorka te Bartlettova testa sfericiteta (značajan uz $p < 0,001$) pokazuju kako je matrica skupine varijabli *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima* pogodna za faktorizaciju. Primjena analize glavnih komponenti (PCA) uz primjenu Guttman-Kaiserova kriterija pokazala je kako je najpogodnije dvokomponentno rješenje za ovu skupinu varijabli te su nakon equamax rotacije dobivene dvije glavne komponente, koje zajedno tumače 55% ukupne varijance. Prvu komponentu definira 5 varijabli koje opisuju doživljeno nasilje kao indirektno te je varijabla nazvana **Indirektna agresija** i pokazala je srednje visoku pouzdanost ($\alpha = 0,790$). Drugu komponentu definira 6 varijabli koje opisuju doživljeno agresivno nasilje kao direktno te se varijabla naziva **Direktna agresija** i također je pokazala srednje visoku pouzdanost ($\alpha = 0,791$).

Tablica 1: Konstruktna valjanost (analiza glavnih komponenti s equamax rotacijom) i pouzdanost upitnika Nasilje djece nad stručnim djelatnicima

	Indirektna agresija	Direktna agresija	Komunalitet
Dijete me lažno optužilo odgojiteljicama, drugom stručnom suradniku ili ravnatelju i tako naštetilo mom ugledu.	0,844		0,719
Dijete me lažno optužilo svojim roditeljima i tako naštetilo mom ugledu.	0,801		0,658
Dijete je indirektno utjecalo na neopravdano nezadovoljstvo roditelja mojim radom.	0,721		0,589
Dijete mi je prijetilo (tužit će me ravnatelju, roditeljima i sl.).	0,677	0,405	0,622
Zbog djetetovog tjelesnog napada trebala sam posjetiti liječnika.	0,586		0,352
Dijete me napalo tjelesno – udarilo me (rukam, nogom) s namjerom.		0,813	0,705
Dijete me psovalo ili vrijeđalo.		0,766	0,661
Dijete me napalo tjelesno – udarilo me (nekim predmetom) s namjerom.	0,392	0,734	0,692
Dijete me napalo tjelesno – pljunulo me s namjerom.		0,617	0,420
Dijete mi je pokazivalo prostačke geste.		0,542	0,328
Dijete mi je oštetilo osobne stvari, npr. mobitel, automobil...		0,502	0,307
Karakteristični korijen	3,075	2,980	
Objašnjena varijanca (%)	27,953	27,090	55,043%
Kaiser-Meyer-Olkinova mjera adekvatnosti uzorkovanja	0,741	Bartlett's Test of Sphericity $\chi^2 = 465,890$ (df=55; $p < 0,001$)	
Pouzdanost	0,790	0,791	

Postoji pet statistički značajnih razlika u vrsti doživljenog nasilja u odnosu na radno iskustvo (tablica 2). Kod varijabli Indirektno nasilje, *Dijete me lažno optužilo svojim roditeljima i tako naštetilo mom ugledu*, *Dijete me lažno optužilo odgojiteljicama, drugom stručnom suradniku ili ravnatelju i tako naštetilo mom ugledu* i *Dijete je indirektno utjecalo na neopravdano nezadovoljstvo roditelja mojim radom* vidljiva je značajno povećana učestalost doživljenog nasilja kod stručnih radnika s više od 20 godina radnog iskustva. S druge strane, analizom varijable Direktna agresija vidljivo je da su radnici sa 10 do 20 godina radnog iskustva najčešće žrtve direktne agresije.

Tablica 2: Statistički značajne razlike u varijablama doživljenog nasilja djece nad članovima stručne službe u odnosu na duljinu radnog iskustva

Varijable	Radno iskustvo	Aritmetička sredina	Radno Std. raspršenje	Kruskal-Wallis test (p)
Indirektna agresija	do 10 godina	-0,21	0,76	0,000
	10-20 godina	-0,26	0,25	
	više od 20 godina	0,51	1,42	
Direktna agresija	do 10 godina	0,30	1,16	0,000
	10-20 godina	-0,15	0,77	
	više od 20 godina	-0,32	0,77	
Dijete me lažno optužilo svojim roditeljima i tako naštetilo mom ugledu.	do 10 godina	1,07	,327	0,012
	10-20 godina	1,09	,288	
	više od 20 godina	1,37	,669	
Dijete me lažno optužilo odgojiteljicama, drugom stručnom suradniku ili ravnatelju i tako naštetilo mom ugledu.	do 10 godina	1,07	,327	0,042
	10-20 godina	1,00	,000	
	više od 20 godina	1,23	,568	
Dijete je indirektno utjecalo na neopravdano nezadovoljstvo roditelja mojim radom.	do 10 godina	1,11	,379	0,003
	10-20 godina	1,04	,209	
	više od 20 godina	1,43	,679	

U tablici 3 uočljivo je da postoji samo jedna statistički značajna razlika vrste doživljenog nasilja u odnosu na geografsku lokaciju, tj. županiju po regijama. Analizom varijable *Dijete me napalo tjelesno – udarilo me (nekim predmetom) s namjerom* pokazalo se kako je najveća učestalost takve vrste nasilja u Jadranskoj Hrvatskoj, dok je najmanja učestalost u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Postoje samo dvije statistički značajne razlike u vrsti doživljenog nasilja u odnosu na zanimanje u vrtiću. Varijable Indirektna agresija nam pokazuje

kako je najčešća žrtva takve vrste nasilja upravo osoba koja obnaša ulogu ravnatelja, nakon njega slijedi zdravstveni voditelj, a indirektnu agresiju najrjeđe doživljava psiholog u vrtiću. S druge strane, analiza varijable Direktna agresija pokazuje upravo suprotno. Psiholozi su najčešće žrtve direktne agresije, dok ravnatelji, a posebno pedagozi najrjeđe doživljavaju napad direktnom agresijom.

Tablica 3: Statistički značajne razlike u varijablama doživljenog nasilja djece nad članovima stručne službe u odnosu na županiju u kojoj je dječji vrtić te zanimanje člana stručnog tima u dječjem vrtiću

Varijable	Regija/Zanimanje člana stručnog tima	Aritmetička sredina	Std. raspršenje	Kruskal-Wallis test (p)
Indirektna agresija	Sjeverozapadna Hrvatska	0,42	1,40	0,820
	Središnja i Istočna Hrvatska	0,17	1,46	
	Jadranska Hrvatska	-0,10	0,86	
Direktna agresija	Sjeverozapadna Hrvatska	-0,26	0,38	0,099
	Središnja i Istočna Hrvatska	-0,18	0,66	
	Jadranska Hrvatska	0,46	1,03	
Dijete me napalo tjelesno – udarilo me (nekim predmetom) s namjerom.	Sjeverozapadna Hrvatska	1,09	,302	0,021
	Središnja i Istočna Hrvatska	1,17	,514	
	Jadranska Hrvatska	1,52	,643	
Indirektna agresija	ravnatelj	0,70	1,65	0,025
	pedagog	-0,15	0,27	
	psiholog	-0,25	0,68	
	logoped, defektolog	-0,09	0,80	
	zdravstveni voditelj	0,00	1,16	
Direktna agresija	ravnatelj	-0,32	0,89	0,015
	pedagog	-0,39	0,54	
	psiholog	0,41	1,23	
	logoped, defektolog	0,10	1,03	
	zdravstveni voditelj	-0,04	0,78	

Uz navedene analize razlika, analizirane su i značajnosti razlika u varijablama doživljenog nasilja djece nad članovima stručne službe u odnosu na stalnost zaposlenja člana stručnog tima u dječjem vrtiću. Međutim, u odnosu na ovu nezavisnu varijablu nije pronađena niti jedna statistički značajna razlika.

4. RASPRAVA

Glavni nalazi istraživanja mogu se svesti na dvije konstatacije. Ponajprije, konstruirali smo novi mjerni instrument s vrlo dobrim inicijalnim metrijskim karakteristikama (pouzdanost i konstruktivna valjanost), koji jasno razlikuje direktne i indirektne oblike nasilja djece nad stručnim suradnicima u dječjim vrtićima. U odnosu na radno iskustvo, doživljeno nasilje djece nad stručnim djelatnicima je najizraženije prema najiskusnijim djelatnicima, izuzevši za varijablu direktno nasilje, gdje su radnici sa 10 do 20 godina radnog iskustva najčešće žrtve direktne agresije. Stalnost zaposlenja člana stručnog tima u dječjem vrtiću nije se pokazalo relevantnom varijablom za razlikovanje žrtvi nasilja, dok su tjelesni napadi predmetima bili najčešći u Jadranskoj Hrvatskoj. Indirektna (doživljena) agresija bila je najčešće usmjerena prema ravnateljima, a direktna prema psiholozima.

Intuitivno, moglo se očekivati da će neiskusniji stručni djelatnici biti izloženiji nasilju, zbog nedovoljno razvijenih vještina suočavanja s različitim ponašanjima djece. U istraživanju se pokazala suprotna tendencija: izgleda da je nasilje djece nad stručnim djelatnicima najizraženije prema djelatnicima koji su i najstariji, tj. koji vrlo vjerojatno imaju i simptome izgaranja na poslu (*burn-out*). Premda je vjerojatno da iskusniji djelatnici imaju i nešto veću socijalnu kompetenciju i bolju mogućnost kontrole zbivanja na poslu (zbog boljeg poznavanja različitih socijalnih i poslovnih situacija), vjerojatno to u maloj mjeri djeluje na njihov doživljaj sagorijevanja u radu. To su u svom istraživanju pokazali Frančešević i Sindik (2014), u kojem se pokazalo da nema statistički značajne povezanosti između emocionalne kompetencije i doživljaja sagorijevanja u radu, kao ni između emocionalne kompetencije i dviju karakteristika posla (percipirana socijalna podrška i mogućnost kontrole na poslu). Drugim riječima, zaštitni čimbenici (pojednostavljeno, radno iskustvo) vrlo vjerojatno u manjoj mjeri direktno utječu na smanjen doživljaj sagorijevanja na poslu, pa kumulirani stres najvjerojatnije djeluje na smanjenu sposobnost suočavanja iskusnijih stručnih djelatnika s nasiljem djece.

Stalnost zaposlenja vjerojatno se nije pokazala relevantnom varijablom za izloženost nasilju od strane djece zbog činjenice da određen broj stručnih djelatnika koji su zaposleni na određeno vrijeme radi na dugotrajnim zamjenama (pa su mogli akumulirati dovoljno radno iskustvo za uspješno sučeljavanje s nasiljem djece). S druge strane, nema racionalnog objašnjenja za jedinu razliku pronađenu u odnosu na direktni oblik nasilja vezan uz regiju u kojoj je dječji vrtić. Na razini spekulacije, može se pretpostaviti da je manji broj izrazito nasilne djece upravo u tim vrtićima u određenim razdobljima pokazao sklonost tjelesnim napadima predmetima, možda prema stručnim djelatnicima koji imaju tipičnija obilježja "žrtve".

Za dvije razlike pronađene u odnosu na vrstu zanimanja, može se očekivati da će ravnatelji, koji imaju rjeđi neposredni kontakt s djecom, češće biti izloženi indirektnim oblicima nasilja, dok će oni koji češće rade neposredno s djecom (psiholozi, logopedi, defektolozi) biti izloženiji direktnim oblicima nasilja.

Međutim, ukupno gledajući, broj statistički značajnih razlika u odnosu na doživljene oblike nasilja djece na stručnim djelatnicima, za nezavisne varijable korištene u ovom istraživanju je zapravo vrlo malen. Stoga, u proučavanju ove problematike moralo bi se obuhvatiti i obilježja ličnosti stručnih djelatnika, kao i obilježja posla te doživljaj stresa i/ili sagorijevanja na poslu (Frančešević i Sindik, 2014), ili pak obilježja timskog rada (Sindik, 2012_a, 2012_b) u budućim istraživanjima.

U pogledu ograničenja istraživanja važno je istaknuti da je novokonstruirani mjerni instrument zasnovan na samoprocjenama, uz koje se vežu mnogi nedostaci poput iskrenosti sudionika, kognitivnih distorzija, nepoznavanja njihovih pravih ponašanja i slično. S druge strane, uzorak, premda formalno velik (u statističkom smislu) nije dovoljno reprezentativan, osobito u odnosu na zastupljenost pojedinih regija Hrvatske, ali i način izbora uzorka (prigodni). U budućim istraživanjima, uz navedena poboljšanja, bilo bi korisno uključiti i varijable koje opisuju i druge aspekte nasilja djece nad odraslima, koji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem, na većem i još reprezentativnijem uzorku članova stručnog tima u hrvatskim dječjim vrtićima, privatnim i javnim. Međutim, neovisno o ograničenjima ovog istraživanja, najveće prednosti istraživanja su činjenica da dobiveni rezultati pružaju smjernice za bolje razumijevanje nasilja predškolske djece nad članovima stručnog tima. S druge strane, velika prednost istraživanja jest i činjenica da je konstruiran novi mjerni instrument koji može poslužiti i za istraživanje nasilja djece nad odgojiteljima, te stručnim suradnicima u dječjim vrtićima. U praktičnom smislu trebalo bi u budućnosti raditi na prevenciji nasilja djece nad odraslima preventivnim programima cjeloživotnog učenja kojima je cilj poboljšanje socijalnih vještina stručnih djelatnika (vještine komunikacije, asertivnost), ali i emocionalne kompetencije (bolja percepcija, izražavanje i upravljanje emocijama) te učenje efikasnijih suočavanja sa stresom na poslu. Važna je i aktivna uloga stručnih djelatnika u prevenciji nasilja nad stručnim djelatnicima, pri čemu važnu ulogu mogu imati različiti oblici samopomoći i traženja socijalne podrške te dodatnih oblika stručne pomoći. Dodatne smjernice mogu se dati i za poboljšanje programa obrazovanja stručnih djelatnika u vrtićima tijekom njihova cjeloživotnog stručnog osposobljavanja.

5. ZAKLJUČAK

Rezultati su pokazali da upitnik *Nasilje djece nad stručnim djelatnicima* posjeduje vrlo zadovoljavajuću pouzdanost i konstruktivnu valjanost (ekstrahirane su dvije dimenzije nasilja djece nad članovima stručne službe – direktno i indirektno nasilno ponašanje djece prema članovima stručnog tima), koje ukupno tumače preko 55% zajedničke varijance upitnika u cjelini. Potom su utvrđene i razlike u izloženosti direktnim i indirektnim oblicima nasilja djece, u odnosu na niz nezavisnih varijabli: radno iskustvo, regija, zanimanje člana stručnog tima te stalnost zaposlenja. Pokazalo se da je doživljeno nasilje djece nad stručnim djelatnicima najizraženije prema najiskusnijim djelatnicima. Izuzetak je varijabla direktno nasilje, gdje su djelatnici sa 10-20 godina radnog iskustva najčešće žrtve direktne agresije, u odnosu na iskusnije i manje iskusne djelatnike. Tjelesni napadi predmetima bili su najčešći u Jadranskoj Hrvatskoj, dok je indirektna (doživljena) agresija bila najčešće usmjerena prema ravnateljima, a direktna prema psiholozima. Rezultati daju smjernice za mjere prevencije, među kojima prednjači aktivna uloga stručnih djelatnika u prevenciji nasilja djece nad stručnim djelatnicima, pri čemu važnu ulogu mogu imati razni oblici samopomoći, ali i traženja pomoći od drugih ljudi.

LITERATURA

1. Bilić, V. (2014). *Povezanost učestalosti nekorektnog ponašanja i viktimiziranja nastavnika sa spolom, uspjehom i školskim angažmanom učenika*. U: Orel, M. *Modern Approaches to Teaching the Coming generation*. Ljubljana: EDUvision, 49-49.
2. Crick, N. R. i Dodge, K. A. (1994). *A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment*. *Psychological Bulletin*, 115, 74-101.
3. Dječji vrtić Pahuljica (2015). *Uloga stručnog tima u vrtiću*. <http://www.dvp.hr/kutic-za-roditelje/117-strucni-tim.html> - 18. 4. 2015.
4. Frančešević, D. i Sindik, J. (2014). *Odnos doživljaja sagorijevanja u radu, emocionalne kompetencije i obilježja posla odgojiteljica predškolske djece*. *Acta Iadertina*, 2, 1-21.
5. Greszik, B., Hering, F. i Euler, H. A. (1995). *Gewalt in den Schulen: Ergebnisse einer Befragung in Kassel*. *Zeitschrift für Pädagogik*, 41, 265-284.
6. Lokmić, M., Opić, S. i Bilić, V. (2013). *Violence against Teachers – Rule or Exception*. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 1(2), 777-799.
7. Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R., i Lemme, F. (2006). *Teachers' and pupils' definitions of bullying*. *British Journal of Educational Psychology*, 76(3), 553-576.
8. Olweus, D. (1994). *Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 1171-1190.
9. Olweus, D. (2001). *Peer Harassment in School: The Plight of the Vulnerable and Victimized*. New York: Guilford Publication.
10. Salmivalli, C. (1999). *Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility and aggressive behaviour*. *Aggression and Violent Behaviour*, 6, 375-393.
11. Sindik, J. (2011). *Uloga predškolskog psihologa - prevencija i rana intervencija*. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 7(25). <http://www.hcjz.hr/clanak.php?id=14341> - 14. 1. 2011.
12. Sindik, J. (2012_a). *Razlike u doživljaju učinkovitosti timskog rada s obzirom na dob i profil stručnjaka u predškolskom odgoju i obrazovanju*. *Magistra Iadertina*, 7(1), 55-72.
13. Sindik, J. (2012_b). *Razlike u doživljajima efikasnosti timskog rada u odnosu na dob i profil stručnjaka iz predškolskog odgoja i obrazovanja*. *Pedagoška stvarnost*, 58(2), 329-344.
14. Steffgen, G. i Ewen, N. (2007). *Teachers are victims of school violence – the influence of strain and school culture*. *International Journal on Violence and Schools*, 3, 81-93.

15. Sutton, J., Smith, P. K. i Swettenham, J. (1999). *Social cognition and bullying: Social inadequacy or skilled manipulation*. British Journal of Developmental Psychology, 17, 435-450.
16. Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
17. Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.

Summary

Joško Sindik, Josipa Zrnić

Violence of the Children Towards the Members of Professional Team in Kindergartens

Violence of the children towards adults (especially the members of professional teams in the kindergartens) is a topic that has not often been studied. The objectives of this study were to determine the reliability and construct validity of the questionnaire *Violence of children against the professional workers*, as well as to determine the differences in the exposure by experienced direct and indirect forms of violence of the children towards the members of the expert team, in relation to a number of independent variables: work experience, region, occupation of the member of the expert team and the continuity of the employment. The study included 99 members of the expert team, the convenient sample chosen from the Croatian kindergartens from different regions, with various professions, work experience and permanent employment. The results showed that the questionnaire *Violence of the children against the professionals in kindergarten* has very satisfactory reliability and construct validity. Experienced violence by children against professionals in kindergarten is the strongest towards the most experienced workers, with the exception of workers with 10-20 years of experience, who are most often the victims of direct aggression. Attacks with physical objects were the most common in coastal Croatia, while indirect (perceived) aggression was mostly geared towards directors, while direct aggression was mostly intended according to the psychologists. The research results provide the guidance for the various forms of self-help, as well as seeking of the social support and additional forms of professional assistance.

Key words: aggression, children, prevention, self-help.